

két — az 1932-es és 1933-as — esztendő, mert ez időben átmenetileg egy másik színházi lapnál, a Délibábnál dolgozott. A Színházi Élet irodalmi rovatának (külön mellékletről nem volt szó) Lukács Gyula volt a szerkesztője, s így feltételezhető, hogy a Babits-levél hozzá volt adressálva. Pán Imre a húszas évek végén és a harmincas évek elején volt az irodalmi rovatnál foglalkoztatva, feltehetően erre az időre esik a Babits-vers közvetítése és ennek kapcsán a szóban forgó levél megírása. Egyébként Hauswirth Magda tudomása szerint Pán Imre többször is megfordult Babitsnál, esztergomi házában is felkereste. Mindössze ennyit sikerült megtudnunk a levél filológiai hátterét illetően.¹⁰

A levél szövege egyébként érdekes abból a szempontból, hogy élénk világot vet a költő ötvösködő munkamódszerére, pedáns műgondjára és rendkívül kényes művészi lelkiismeretére.

A Hauswirth Magda által megadott nyomon elindulva ráakadtunk a *Színházi Élet* hasábjain egy Babits-versre, amelynek megvan az az érdekessége, hogy sem a Sárkány-féle fentebb említett bibliográfiában, sem a Babits-versek gyűjteményes kiadásaiban nem szerepel, s így irodalomtörténeti szempontból eddig ismeretlen Babits-versnek tekinthető. Ez a vers azonban nem valami parádés irodalmi mellékletben jelent meg, hanem a színházi újság *Kis notesz* című rovatában, amely afféle irodalmi „vázlatkönyv” volt. Ez a vers is kissé kidolgozatlanul, vázlat szerűen hat, címe sincsen, szövege pedig így hangzik:

*Adj Uram, kinek mit szeret,
az éhezőnek kenyeret,
A szomjazónak hús italt,
a fiatalnak fiatal,
adj az öregnek szép időt,
haad üdögéljen ház előtt,
adj, Uram, néki friss erőt —
de nekem adj már pihenőt.*

Megjelenésének időpontja — 1929¹¹ megfelel a Hauswirth Magda által közölteknek, s így el lehet képzelni, hogy Babits levelében erről a versről van szó, s így a feltételezett esetben a szóban forgó levél megírásának időpontját 1929 februárjára rögzíthetjük. Minthogy a versnek máshol nincsen nyoma, nem lehet megállapítani, hogy a lap szerkesztősége mennyiben tett eleget Babits változtatási kérélmének. De bármiként álljon is a dolog, Babits levelének és a nyomában megindult kutatásnak megvan az a haszna, hogy folyamánnyaképpen felszínre került Babits költészetének egy eddig ismeretlen — bár foglalatlan és csiszolatlan — gyöngyszeme.

Kunszery Gyula

Az első kritika Móricz Zsigmondról

Legutóbb Czine Mihály — eddig ismeretlen adatokban gazdag — könyve foglalkozott Kozma Andor és a fiatal Móricz Zsigmond kapcsolatával. Ő tisztázta legalaposabban, hogy a fiatal Móricz mennyit köszönhetett Kozmának. Amikor 1900 szeptemberében „pénz nélkül és nyűtt ruhában” Pestre jött, Kozma az elsőik között támogatta, és bevitte *Az Újság* szerkesztőségébe. Az ő révén lesz az Országos Monográfia munkatársa is. Kozmán és Vargha Gyulán keresztül kap a Kisfaludy Társaságtól honoráriummal járó munkát (Móricz Zsigmond útja a forradalmakig. Bp., 1960. 124, 146, 149.).

Ismerjük a pályakezdő Móricz véleményét Kozma költészetéről, hiszen ismertette a *Magyar symphoniák* című kötetét. Értékeli, hogy verseiben ott van „az embervér, emberköny, emberélet önkéntelen illatos felbukkanása” (Nyugat, 1919. II. 402—404; Móricz Zsigmond: Irodalomról, művészetről, I. Bp. 1059. 260—263.).

Kettejük barátságát újabb fényforrásként világítja meg az a Móricz-levél, amely a Kozma-hagyatékából került elő. 1907 utolsó napján megköszöni az író, hogy az *Erdő-mező világa* című állatmeséiről olyan elismerően írt Kozma. Elvi állásfoglalása miatt is értékes, mert a bírálát egy mondatához kapcsolódva nyilatkozik a meséről általában és a saját meséiről.

¹⁰ HAUSWIRTH MAGDA szíves szóbeli közlése nyomán.

¹¹ Színházi Élet, 1929. 10. szám (március 3—9-ig) 52.

A levél értéke még ennél is több, mert útmutatásával meg lehetett találnunk a magyar irodalom első kritikáját Móricz Zsigmondról (Az Újság. V. 1907. 309. szám. Dec. 31.). A köszönőlevelet Móricz tehát a bírálat megjelenése napján írta. A levélből kiderül, hogy a kritika névtelensége mögött Kozma Andor rejtőzik, amit nélküle nem tudtunk volna meg.

Kiegészíthető vele egyrészt Kozocsa Sándor bibliográfiája, amely erről a kötetről csupán Elek Artúr bírálatát említi (Móricz Zsigmond irodalmi munkássága. Bp., 1952. 5.), másrészt a Móriczról szóló tanulmányok és kritikák gyűjteménye, amely szerint „1900—1908 közötti időből nem ismerünk Móriczról foglalkozó cikket” (Kortársak Móricz Zsigmondról. I. Összeállította: Vargha Kálmán. Bp., 1958. 465.).

Ezek után lássuk az említett két írást.

1. Kozma Andor bírálata

(—) *Erdő-mező világa*. Az *Újság* gyermekmellékletén egyszer s másszor irodalmi emberek figyelmét is magára vonta egy-egy verses állatmese, mely a régi klasszikus fabulák nyomán szokásossá s már-már unottá vált oktató és moralizáló hang helyett a tősgyökeres magyar néphumor jóízű tréfaszavával mond el igen mulatságos állatkalandokat. A kalandok hősei és szereplői mindig csak olyan állatok, melyek a magyar mezők és erdők népének személyes jóismerősei. A mi rajtok és velők történik, csupa olyan eset, a mely a magyar nép képzeletétől nem idegen. S miután elmondásuknak módja és közvetlensége is rávall a magyar népmesemondókra, e kedves kis állatmesék szinte a magyar népköltészet ősde termékeinek látszanak. Mindazonáltal nem maga a nép, hanem csak a népköltészet egy jeles megfigyelője és gyűjtője, Móricz Zsigmond költötte ez állatmeséket, melyekből most „Erdő-mező világa” címmel egy sorozat külön gyűjteményképpen jelent meg a Lampel—Wodianer-féle könyvkiadó cégénél, mint Benedek Elek kis könyvtárának 109-ik kötete. E könyvecskének olvasása a gyermeknek, de még felnőtt embernek is, valóságos vidám szellemi kirándulás a magyar mezőkre és erdőkre, a mókázó parasztok, a ravasz rókok, dörmögő medvék, pórul járó durva ordások, cinczógó egerek, gágogó libák, hápogó kacsák s egyéb jóra és rosszra való állatok mesevilágába. Nagy érdemük mindezen állatoknak, hogy egytől-egyig kitűnően beszélnek és verselnek magyarul s hogy eseteikből minden oktató öröklődés nélkül magától értődik és magától derül ki a bölcs okulás. A képes keménypapír-borítékú színes kis kötet ára 50 fillér.

2. Móricz Zsigmond levele Kozma Andorhoz

Mélyen tisztelt Uram!

Hálásan köszönöm, a mit kaptam.

Soha ez életben nagyobb dicséretet, — ha még olyan pompás dolgokat tudnék is teremteni, a milyeneket szeretnék, — nem kaphatok: „szinte a magyar népköltészet ősde termékeinek látszanak.”

Épen ez volt a mi bennem buzgott, ez a cél. Azt akartam, hogy ezek az állatmesék olyanok legyenek, mintha nem volna szerzőjük, mintha csak leírtam volna valahol. Vannak is mesék, a melyeket szinte csak sorokba kell írni, hogy versnek lássék is. Mert a kinek füle van a hallásra, hallja, hogy versek azok.

És most olyan boldog új esztendő-t kívánok viszonzásul, a melyet nekem méltóztatott szerezni.

Maradok Nagyságos Uramnak

Bp. 1907. decz. 31.

igazi tisztelője

Móricz Zsigmond

Hálás köszönettel tartozunk Kozma István mérnöknek, a költő fiának, hogy hozzájárult a levél közzétételéhez.

Lóránd Éva